

3. Diarmuid Griffin, The Juvenile Conundrum – Ireland’s Responses to Youth Offending [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://corkonlinelawreview.com/editions/2004/2004xii.pdf>.

4. Tackling Youth Crime. Youth Justice Action Plan 2014-2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.justice.ie/en/JELR/Tackling%20Youth%20Crime%20-%20Youth%20Justice%20Action%20Plan.pdf/Files/Tackling%20Youth%20Crime%20-%20Youth%20Justice%20Action%20Plan.pdf>.

5. Ursula Kilkelly. The Irish Juvenile Justice System: Positive Approaches to Young People in Conflict with the Law? // II International Conference. Juvenile Justice in Europe: a framework for the integration, 24-th-25-th October, 2006 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unicef.org/tdad/irelandjssystemreview06.pdf>.

6. Правовые системы стран мира : энциклопедический справочник / под ред. Сухарева А.Я. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Норма, 2003. – 976 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.libbooks.ru/bookbox_108914.html.

ПАВЛИКІВСЬКИЙ В. І.,

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінально-правових
дисциплін та адміністративного права
(Харківський економіко-правовий
університет)

УДК 343.412

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДИФАМАЦІЮ
(ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД)**

Вивчається вплив кримінально-правових норм про дифамацію на свободу слова та діяльність журналістів. Автором проведений порівняльно-правовий аналіз кримінальних законів європейських країн щодо кримінальної відповідальності за дифамацію. Встановлено, що практично кожна країна Європи має норми про кримінальну відповідальність за наклеп та образу. Наявність кримінально-правових норм про дифамацію суттєво обмежує свободу слова та право людини на інформацію, призводить до самообмеження діяльності засобів масової інформації, у зв’язку з чим пропонується подальше реформування кримінального законодавства та декриміналізація норм про дифамацію.

Ключові слова: *свобода слова, право на інформацію, дифамація, наклеп, образу, кримінальна відповідальність.*

Изучается влияние уголовно-правовых норм о диффамации на свободу слова и деятельность журналистов. Автором проведен сравнительно-правовой анализ уголовных законов европейских стран об уголовной ответственности за диффамацию. Установлено, что практически каждая страна Европы имеет нормы об уголовной ответственности за клевету и оскорбление. Наличие уголовно-правовых норм о диффамации существенно ограничивает свободу слова и право человека на информацию, приводит к самоограничению деятельности средств массовой информации, в связи с чем предлагается дальнейшее реформирование уголовного законодательства и декриминализация норм о диффамации.

Ключевые слова: *свобода слова, право на информацию, диффамация, клевета, оскорбление, уголовная ответственность.*

The author examines the impact of criminal defamation laws on freedom of speech and activity of journalists. The author conducted a comparative legal analysis of the criminal laws of the European countries on criminal responsibility for defamation. It was found that almost every country in Europe has the criminal liability for defamation and insult. The presence of criminal law on defamation substantially limits freedom of speech and human right to information leads to self-restraint of the media. It is proposed to further reform of the criminal law and the decriminalization of defamation laws.

Key words: *freedom of speech, right to information, defamation, offence, slander, criminal responsibility.*

Вступ. Право на свободу слова, переконань, вільне вираження своїх думок, а також свободу діяльності ЗМІ є одним із найбільш пріоритетних на шляху розвитку вільної, демократичної, соціальної, правової держави. Європейський суд з прав людини зазначає, що «свобода вираження є однією з основних складових демократичного суспільства та необхідною умовою його прогресу та розвитку кожної людини. Це стосується не тільки тієї «інформації» та тих «ідей», що сприймаються схвально або з байдужістю, але й тих, які ображають, шокують або дратують державу або частину населення. Такими є вимоги плюралізму, толерантності та широти поглядів, без яких «демократичне суспільство» неможливе [1, с. 139]. Зазначене право надає журналістам, як представникам так званої «четвертої влади», можливість збирати та доводити до громадськості суспільно значущу інформацію. Володіння такою інформацією дозволяє громадянам контролювати владу та формувати власне бачення з приводу тих чи інших процесів, що відбуваються в державі.

Проблемам, пов'язаним із розвитком і функціонуванням ЗМІ в сучасному суспільстві, присвячена ціла низка фундаментальних і прикладних робіт, велика кількість наукових статей з юридичних, політичних, соціологічних наук та державного управління. Проблематикою кримінально-правового захисту діяльності засобів масової інформації займалися П. Берзін, Р. Вереща, С. Головатий, С. Лихова, Т. Лазутіна, А. Марущак, Л. Костенко, О. Красильникова, Д. Кукушкін, Н. Кушакова та ін.

Світова спільнота визнає право на свободу слова як позитивне право; відповідно, держава не тільки зобов'язана обмежувати своє втручання в зазначене право, але й забезпечити його реалізацію. В Україні останнім часом прийнято низку законодавчих актів, завдання яких полягає у правовому забезпеченні свободи слова та діяльності засобів масової інформації. До таких, зокрема, належать Конституція України, закони України «Про інформацію», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про телебачення і радіомовлення», «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів», «Про видавничу справу», «Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення України», «Про телекомунікації», «Про доступ до публічної інформації», «Про захист персональних даних».

Зазначені нормативні акти встановлюють права та обов'язки журналістів, службових осіб та представників влади з приводу збирання, зберігання, розповсюдження інформації. Однак право на свободу слова не є безмежним. Реалізація цього права зачіпає інтереси інших членів суспільства, держави. Як зазначалося нами в попередніх роботах, право на свободу слова може бути обмежено, в тому числі, кримінальним законодавством у разі розповсюдження таємної, конфіденційної інформації або закликів до вчинення протиправних діянь. Одним із найпроблемніших питань у реалізації свободи слова засобами масової інформації є також зіткнення зазначеного права з правом людини на захист честі та ділової репутації.

Постановка завдання. Мета статті – вивчення досвіду європейських країн з питань кримінальної відповідальності за дифамацію та її вплив на свободу слова та діяльності журналістів.

Завданням дослідження є проведення порівняльно-правового аналізу кримінальних законів європейських країн про дифамацію.

Результати дослідження. Відповідальність за посягання на честь та ділову репутацію людини (дифамацію) передбачено законодавством більшості країн світу. Поняття «законодавство про дифамацію» зазвичай включає всі закони, що захищають репутацію й почуття громадян. Такі закони, що є чинними в усіх країнах, оперують широким спектром термінів: наруга над честю, приниження гідності, наклеп, образа й т. ін. Форма та зміст законодавства про дифамацію мають суттєві відмінності в різних країнах. Деякі держави навіть ухвалили окремі кодекси про дифамацію, хоча в більшості країн положення про дифамацію вміщено в загальних законах, перш за все в кримінальних і цивільних кодексах [2, с. 4]. При прийнятті нового кримінального кодексу український законодавець відмовився від кримінальної відповідальності за дифамацію. Аналогічним шляхом пішли законодавці Боснії й Герцеговині (2002 р.), Грузії (2004 р.), Гани (2001 р.), Шрі-Ланки (2002 р.), які декриміналізували дифамацію. Частина країн збирається запровадити такі закони, а в окремих державах кримінальне законодавство про дифамацію пом'якшено й, наприклад, більше не передбачає позбавлення волі. Водночас у більшості країн світу залишається розгалужена система кримінально-правових заборон, пов'язаних із посяганням на честь та ділову репутацію людини. В Україні за останнє десятиліття були неодноразові намагання відновити у кримінальному кодексі відповідальність за наклеп та образу. Остання спроба відбулася 16 січня 2014 р., при прийнятті так званих «драконівських законів». Було встановлено кримінальну відповідальність за наклеп (ст. 151-1 КК України); незаконне збирання, зберігання, використання, знищення, поширення конфіденційної інформації про працівника правоохоронного органу, працівника державної виконавчої служби, суддю, їхніх близьких родичів або членів сім'ї (ст. 343 та ст. 376 КК України); несанкціоноване втручання в роботу державних електронних інформаційних ресурсів або інформаційних, телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних систем критичних об'єктів національної інформаційної інфраструктури (ст. 361-3 КК України); несанкціоновані збут або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, що обробляється в державних електронних інформаційних ресурсах (ст. 361-4 КК України); несанкціоновані дії з інформацією, що обробляється в державних електронних інформаційних ресурсах або інформаційних, телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних системах критичних об'єктів національної інформаційної інфраструктури (ст. 362-1 КК України) [3]. Однак у зв'язку з великим суспільним резонансом та масовими протестами громадян вказані закони були скасовані [4].

Таким чином, нагальним є вивчення європейського досвіду з приводу встановлення кримінальної відповідальності за дифамацію та її впливу на свободу слова та діяльність журналістів у сучасних умовах.

Більша частина кримінальних кодексів європейських країн має як загальні норми про відповідальність за наклеп та образу, так і спеціальні. Спеціальні норми здебільшого є схожими та передбачають відповідальність за образу органів державної або судової влади та її представників. Зокрема, ст. 434-24 КК Франції, ст. 232 КК Литовської республіки та ст. 504 КК Іспанії передбачають відповідальність за образу судової влади; КК Іспанії та КК ФРН – за образу державної влади та держави взагалі, її символів (ст. ст. 496, 543 КК Іспанії, § 90, § 90а, § 90b КК ФРН, ст. 113-1 КК Голландії, § 129а КК Данії), релігійних почуттів (ст. 525 КК Іспанії, § 166 КК ФРН, ст. 147а КК Голландії); КК ФРН також передбачає спеціальну відповідальність за наклеп на політичного діяча (§ 188), публічну неправдиву підозру (§ 165), паплюження пам'яті померлого (§ 189). Вказані норми передбачають посилення відповідальності винних осіб, встановлюючи підвищений штраф або позбавлення волі на строк, термін якого, в окремих випадках, у два і більше разів перевищує покарання за загальною нормою про наклеп та образу (§ 188 КК ФРН).

Загальні норми про відповідальність за образу та наклеп майже в усіх кодексах європейських країн мають окремі розділи або глави. Кримінальна відповідальність за вказані дії передбачається главою XXII КК Литовської республіки «Злочини та кримінальні проступки проти честі та гідності особи» [5], третім розділом КК Швейцарії «Злочинні діяння проти честі та в області таємної і приватної сфери» [6], розділом XI КК Іспанії «Злочини проти гідності особи» [7], розділом чотирнадцятим КК ФРН «Образ» [8], главою 27 КК Данії «Злочини проти честі та певних особистих прав» [9]. Окремо слід сказати про законодавство Голландії [10], яке передбачає відповідальність у розділі XVI КК «Дифамація» лише за наклеп та пасквільну дифамацію, та кримінальне законодавство Франції [11], яке не розглядає дифамацію в якості злочину і встановлює відповідальність лише за непублічну дифамацію (ст. ст. 621-1, 621-1). Зазначені діяння за рішенням французького законодавця належать лише до порушень 1-го класу. При цьому зазначається, що дійсність дифамаційних фактів може бути встановлена відповідно до законодавчих положень, що стосуються свободи преси.

У більшості кодексів країн Європи наклепом визнається розповсюдження фактів про особу або її поведінку, що принижують честь та гідність, репутацію цієї людини. Зазначається, що такі відомості повинні принижувати особу в очах суспільства, загрожувати її репутації. При цьому в одних випадках важливим є встановлення достовірності зазначеної інформації, в інших – даний факт не має суттєвого значення для притягнення особи до кримінальної відповідальності. Наприклад, ч. 2 ст. 173 КК Швейцарії, § 269 КК Данії та ст. 208 КК Іспанії не визнає злочинними випадки розповсюдження правдивих відомостей, навіть у тому разі, коли такі відомості принижують честь та гідність особи, її репутацію. А КК Голландії взагалі виключає кримінальну відповідальність і в тому випадку, коли особа сумлінно припускала істинність таких фактів та їх важливість для суспільства (ч. 3 ст. 261 КК Голландії). КК Литовської республіки прямо вказує на відповідальність за наклеп тільки у випадку розповсюдження неправдивої інформації про особу (ст. 154 КК Литовської республіки), а КК Іспанії встановлює відповідальність лише за дифамацію у вчиненні злочину, при цьому особа повинна достовірно знати про неправдивість таких фактів (ст. 206 КК Іспанії).

Немає єдиного погляду і на питання відповідальності за наклеп, вчинений умисно або з необережності. Кримінальний кодекс ФРН та КК Швейцарії вирізняють наклеп та навмисний наклеп (ст. ст. 186, 187 КК ФРН, ст. ст. 173, 174 КК Швейцарії), однак передбачають відповідальність за обидві дії. КК Іспанії, як ми вже зазначали, прямо вказує на усвідомленість особи стосовно недостовірності розповсюджуваних даних, ст. 262 КК Голландії передбачає факт обізнаності стосовно недостовірності розповсюджуваних даних в якості обтяжуючої обставини. Таким чином, більшість розглядуваних законодавчих актів встановлює відповідальність за наклеп як у випадку обізнаності особи про недостовірність таких даних, так і в разі її відсутності.

Цікавим є факт обов'язкового виділення усної та публічної дифамації. При цьому розповсюдження наклепу засобами масової інформації є обтяжуючою обставиною, що не може не впливати на суттєве обмеження свободи слова та здійснення самоцензури засобами масової інформації. Покарання за наклеп більшість країн передбачає у виді штрафу або позбавлення волі на незначний термін.

Образою визнаються дії, які принижують гідність особи та виражені в особливо образливій формі. Вказані дії можуть вчинятись як дією, так усно або письмово. У багатьох кодексах взагалі не дається характеристика даного діяння, в інших зазначається їх образливий характер та заподіяння шкоди гідності та репутації особи. Покарання в більшості випадків передбачає штраф та короткострокове ув'язнення. КК Голландії, встановлюючи відповідальність за дифамацію, оперує терміном «наклеп», але ніде не вказує в якості самостійного діяння образу (ст. ст. 261–271).

Аналіз кримінально-правових норм європейських країн дає підстави стверджувати відсутність єдиного підходу як до підстав кримінальної відповідальності за наклеп та образу, так і у визначенні правових меж відповідальності за їх вчинення.

Аналіз законодавчих актів про кримінальну відповідальність у країнах Європи дозволяє виділити такі види дифамації:

- умисне розповсюдження неправдивих відомостей, що принижують честь, гідність та репутацію особи;
- розповсюдження неправдивих відомостей за відсутності умислу;
- розповсюдження правдивих відомостей.

Більшість фахівців із кримінального права вважають за можливе встановлення кримінальної відповідальності лише за першу форму дифамації, однак проведений аналіз стверджує зворотне. Кримінальне законодавство окремих країн передбачає кримінальну відповідальність не тільки за умисний наклеп, але й за розповсюдження відомостей, які особа помилково вважає достовірними (КК Швейцарії, КК ФРН), а в окремих країнах навіть за розповсюдження достовірної інформації (КК ФРН). Деніел Саймонс у своїй роботі «Стисло про дифамацію: основні концепції законодавства про захист репутації» визначив основні зауваження стосовно встановлення кримінальної відповідальності за дифамацію як фактору, що суттєво впливає на свободу слова та журналістської діяльності:

– по-перше, відповідні закони можуть передбачати серйозні покарання: позбавлення волі, великий штраф, заборону журналістської діяльності. Навіть якщо максимальне покарання незначне, кинута ним тінь може виявитися надзвичайно великою й поглинути бажання журналіста ризиком затримання, арешту і суду;

– по-друге, охолоджуючий вплив законів, що передбачають кримінальне переслідування за дифамацію, суттєвий ще й тому, що в багатьох країнах справи, які вимагають застосування таких законів, переважно ініціюють могутні особи – високопосадовці або бізнесмени. Ці люди нерідко зловживають законом, намагаючись убезпечити себе від критики або викриття делікатних, але правдивих відомостей;

– по-третє, можливість досягнення мети захисту репутації в цивільно-правовому порядку, що підтверджується досвідом багатьох країн, які відмовилися від існування або ж від застосування кримінальних статей про дифамацію. У контексті цього виникають серйозні сумніви стосовно доцільності жорстких кримінальних статей як таких, адже перевагу завжди слід надавати менш інтрузивним обмеженням;

– і останнє, закони, що регламентують кримінальну відповідальність за дифамацію, підлягають критиці ще й тому, що дифамацію вважають приватною справою двох причетних осіб і державі тут нібито робити нічого. Крім того, в багатьох країнах винесення вироку по кримінальній справі не дає жодного відшкодування особі, чия честь і гідність постраждали, оскільки штраф відразу надходить у державну скарбницю [2, с. 15].

Із зазначеними зауваженнями можна тільки погодитись. Встановлення відповідальності за наклеп та образу суттєво обмежує свободу слова та призводить до самоцензури засобів масової інформації. Останнім часом представники міжнародних інституцій постійно наголошують на необхідності декриміналізації дифамації. Комітет ООН із прав людини, Спеціальний Доповідач ООН із питань свободи слова й вираження переконань разом із колегами з ОБСЄ неодноразово висловлювали занепокоєння з приводу існування кримінальної відповідальності за дифамацію і закликали держави «забезпечити подальше незастосування покарання у виді позбавлення волі» [2, с. 16]. Генеральний секретар Ради Європи закликав усі держави-учасники цієї організації «скасувати законодавчі положення про переслідування в кримінальному порядку» за дифамацію, а Європейський Суд із прав людини неодноразово наголошував, що домінуюче становище держави робить необхідним «вияв нею витримки в застосуванні кримінального переслідування за дифамацію» [2, с. 16].

Підтвердженням факту використання права людини на захист честі та гідності для впливу на свободу слова в Україні є постійні намагання політиків змінити законодавство у зазначеній сфері. Не полишаючи спроб заново криміналізувати наклеп та образу, остання з яких відбулась у січні 2014 р., український законодавець здійснює тиск на засоби масової інформації також у цивільно-правовій сфері. У 2004 р. були прийняті зміни до Декрету Кабінету Міністрів «Про державне мито», якими були збільшені ставки судового збору за позовними заявами про захист честі та гідності фізичної особи, ділової репутації фізичної або юридичної особи на відшкодування моральних збитків [12]. Дане рішення було викликано необхідністю захисту ЗМІ від багатомільйонних позовів, за якими в цих організацій, ще до початку розгляду позову, арештовували майно та кошти. У багатьох випадках такі дії, навіть якщо позов і не задовольнявся, призводили до закриття газет та журналів. З прийняттям 10% ставки збору позови до ЗМІ суттєво зменшились. Однак вже у 2011 р. розмір ставки був знижений до рівня 1% [13]. І тільки під тиском громадськості та представників ЗМІ він знову був диференційований, залежно від суми позову, від 0,2% розміру мінімальної заробітної плати до 10% ціни позову [14].

Висновки. Попри те, що закони про дифамацію мають легітимну мету – захистити репутацію, насправді вони часто недоцільно й невинно обмежують свободу вираження переконань. Здебільшого ж проблема полягає в занадто широкому застосуванні таких законів, у відсутності належних засобів захисту відповідача (коли із закону не зрозуміло, що все-таки дозволено) і в надмірному покаранні за порушення. В окремих країнах закони, що оперують поняттями дифамації, насправді слугують іншій, ніж захист репутації, меті, уносячи таким чином сум'яття та применшуючи бажання людини висловлювати власну думку.

Практично всі кримінальні закони європейських країн містять норми про відповідальність за наклеп та образу. Такий підхід притаманний не тільки законам, прийнятим на початку ХХ ст., але й новітнім, прийнятим після визнання міжнародним співтовариством основних прав та свобод людини. Незважаючи на те, що в більшості країн Європи вказані норми не застосовуються, а у випадку їх застосування суди призначають покарання лише у виді штрафу, слід визнати, що наявність зазначених норм може суттєво обмежувати свободу слова та діяльність засобів інформації. І хоча беззаперечною є теза про те, що не так важливий закон, як те, яким чином він буде застосований, доцільно запропонувати внесення певних змін у кримінальне законодавство європейських країн. І якщо не відмовитись взагалі від кримінального переслідування за дифамацію, то хоча б суттєво обмежити застосування зазначених норм. Зокрема, це стосується обов'язкового законодавчого закріплення обставин звільнення від відповідальності за дифамацію, встановлення кримінальної відповідальності лише за умисне розповсюдження неправдивої інформації.

Україна відмовилась від кримінального переслідування за наклеп та образу, що слід визнати прогресивним та таким, що відповідає вимогам розвитку і становлення демократичної та правої держави. Незважаючи на неодноразові спроби внести зміни в кримінальний закон, Україна залишається прихильницею свободи слова та діяльності засобів масової інформації.

Список використаних джерел:

1. Європейська конвенція з прав людини. Свобода вираження поглядів : довідник з українського та європейського інформаційного законодавства / уклад. В.Ф. Іванов, Ю.Є. Зайцев. – К. : Центр вільної преси, 2002. – С. 139.
2. Саймонс Д. Стисло про дифамацію: основні концепції законодавства про захист репутації / Деніел Саймонс ; пер. Л. Шитик. – К. : Інститут медіа права, 2008. – 27 с.
3. Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та процесуальних законів щодо додаткових заходів захисту безпеки громадян : Закон України від 16 січня 2014 р. // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 22. – Ст. 801.

4. Про визнання такими, що втратили чинність, деяких законів України : Закон України від 28 січня 2014 р. // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 22. – Ст. 811.
5. УК Литовской республики / науч. ред. В. Павилониса ; пер. с лит. В.П. Казанскене. – СПб. : Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. – 470 с.
6. Уголовный кодекс Швейцарии / пер. с нем. А.В. Серебренникова. – М. : Издательство «Зерцало», 2000. – 138 с.
7. Уголовный кодекс Испании / под ред. Н.Ф. Кузнецовой, Ф.М. Решетникова. – М. : Издательство «Зерцало», 1998. – 218 с.
8. Уголовный кодекс ФРГ / пер. с нем. А.В. Серебренникова. – М. : Издательство «Зерцало», 2000. – 208 с.
9. Уголовный кодекс Дании / науч. ред. С.С. Беляев ; пер. с дат. и англ. С.С. Беляева, А.Н. Рычевой. – СПб. : Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. – 230 с.
10. Уголовный кодекс Голландии / науч. Ред. Б.В. Волженкин, пер. с англ. И.В. Мироновой. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2000. – 253 с.
11. Уголовный кодекс Франции / науч. ред. Л.В. Головки; пер. с фр. Н.Е. Крыловой. – СПб. : Издательство «Юридический центр Пресс», 2002. – 650 с.
12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань забезпечення та безперешкодної реалізації права людини на свободу слова : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/676-15/ed20040101>.
13. Про судовий збір : Закон України від 08 липня 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3674-17/ed20110708>.
14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сплати судового збору : Закон України від 19 вересня 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/590-18/paran21#n21>.

СТЕПАНЕНКО О. В.,
аспірант кафедри кримінального права
(Національний університет
«Одеська юридична академія»)

УДК 343.2.01

ДОЦІЛЬНІСТЬ ЯК ПРИНЦИП КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Стаття присвячена дослідженню принципу доцільності кримінального права. На підставі аналізу наукової літератури та судової практики розкрито сутність принципу доцільності кримінального права.

Ключові слова: принцип кримінального права, ознаки принципів кримінального права, принцип доцільності кримінального права.

Статья посвящена исследованию принципа целесообразности уголовного права. На основании анализа научной литературы и судебной практики раскрыта сущность принципа целесообразности уголовного права.

Ключевые слова: принцип уголовного права, признаки принципов уголовного права, принцип целесообразности уголовного права.

